

ע"פ 4198/09/14 - מדינת ישראל נגד מרדכי טרבולסי

בית המשפט המחוזי בבאר שבע

בפני: כב' השופט י. צלקובניק, אב"ד ע"פ 4198-09-14
כב' השופט י. פרסקי
כב' השופט ג. גדעון
המערערת
נגד
המשיב
מדינת ישראל ע"י ב"כ עו"ד ש. שיפר ועו"ד ר. בוחניק
מרדכי טרבולסי ע"י ב"כ עו"ד מ. פטמן

פסק דין

השופט י. צלקובניק:

בכתב אישום שהוגש בבית משפט קמא, יוחסו למשיב עבירות של מתן שוחד, לפי סעיף 291 לחוק העונשין, תשל"ז-1977; ניהול ספרי חשבונות כוזבים לפי סעיף 220(4) לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש); תחבולה בכוונה להשתמש מתשלום מס, לפי סעיף 220 (5) לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש).

לאחר שמיעת הוכחות, זוכה המשיב מעבירות של מתן שוחד ותחבולה בכוונה להשתמש מתשלום מס. המשיב הורשע בעבירה של ניהול ספרי חשבונות כוזבים, ונגזר עליו עונש של 4 חדשי מאסר מותנים למשך 3 שנים, וקנס בסך של 22,000 ₪ או 100 ימי מאסר תמורתו.

ערעור המדינה מכון כנגד זיכוי של המשיב מעבירת השוחד; אם יורשע המשיב בעבירה של מתן שוחד, מבקשת המערערת להטיל עליו עונש המתחייב מביצוע העבירה.

הצדדים אינם מערערים על קביעות בית המשפט קמא בעניין עבירות המס והעונש שהוטל בגין ההרשעה בעבירה של ניהול ספרי חשבונות כוזבים.

המשיב, תושב המושב בית הגדי, המשתייך למועצה האזורית שדות נגב, הוא בעליו של בית עסק למוצרי קרמיקה שהוקם על קרקע חקלאית במושב, תוך שימוש חורג. למשיב ניתן בעבר אישור זמני לשימוש חורג, שפקע בשנת 2004, כעולה משיבת ועדת משנה של הועדה המחוזית לתכנון ובניה, מחוז הדרום (להלן: ועדת המשנה המחוזית, ת/43, ע' 29). המשיב הגיש בקשה חדשה לשימוש חורג, בה דנה הוועדה המרחבית - מקומית לתכנון ולבניה "שמעונים", בישיבתה מיום 7.1.2007 (להלן: הועדה המרחבית, ת/42). הועדה המרחבית המליצה בפני הועדה המחוזית לתכנון

ובניה מחוז הדרום (להלן: הועדה המחוזית) על מתן היתר לשימוש חורג לתקופה של 5 שנים נוספות.

מר אבנר מורי, ראש המועצה האזורית מרחבים, שימש כחבר הן בוועדה המרחבית והן בוועדה המחוזית, כנציג הרשויות המקומיות; מורי כיהן בנוסף כחבר בדירקטוריון של חברת מושבי הנגב (להלן: מורי או אבנר)

ביום 27.11.2007 התקיימו בחירות לראשות המועצות האזוריות, ואבנר מורי ביקש להיבחר פעם נוספת לראשות המועצה האזורית מרחבים. בבחירות שנערכו נבחר אבנר מורי לתקופת כהונה נוספת.

על פי המיוחס בכתב האישום, ביום 7.11.2007, סיכם מורי עם המשיב כי זה יתרום סכום של 3000 דולר למטה הבחירות של מורי "וזאת בתמורה לכך שמורי, לאחר שייבחר לראשות המועצה, יקדם את ענייניו העסקיים של המשיב" (סעיף 5 לכתב האישום); בעקבות הסכמה זאת, נרכשו עבור מטהו של מורי 15 שלטי פרסום בחירות מחברת "גל שלטים", במחיר של 11,500 ₪, והמשיב העביר את התשלום עבור השלטים; בכתב האישום צוין, כי "המשיב" ומורי היו מודעים לכך כי המתת ניתן למורי מתוך הנחה וצפייה לפיהן יפעל מורי במסגרת תפקידיו...לקידום ענייניו העסקיים של המשיב" (סעיף 6 לכתב האישום).

נטען, כי במהלך החודשים דצמבר 2007 - אפריל 2008, בתמורה לשוחד אותו קיבל מהמשיב כאמור, קידם מורי את ענייניו של המשיב, תוך ניצול מעמדו כראש המועצה האזורית מרחבים וכן כחבר בוועדות המרחבית והמחוזית, לצורך קבלת אישור לשימוש חורג בעסקו של המשיב.

בעניין זה פורט בכתב האישום, כי לאחר שהועדה המרחבית המליצה לאשר שימוש חורג לעסק, הגיעה הבקשה לאישור הועדה המחוזית. ביום 28.1.2008, נערך דיון בפני ועדת המשנה המחוזית בו השתתף מורי כנציג הרשויות המקומיות.

בדיון בוועדת המשנה המחוזית לא ציין מורי את קשריו עם המשיב. הועדה החליטה לקיים דיון נוסף בבקשה, רק לאחר שיתקיים דיון בעניין זה בלשכת הממונה על המחוז במשרד הפנים; ביום 14.4.2008, במסגרת תפקידו בוועדה המחוזית, השתתף מורי בדיון אצל הממונה על המחוז, והביע עמדתו לפיה יש לספק למשיב אישור לשימוש חורג או לספק פתרון חלופי לעסקו באזור התעשייה. מורי לא דיווח בדיון כי הוא מקורב למשיב וכי הוא מצוי לפיכך בניגוד עניינים ואסור לו להשתתף בדיון. בסופו של דיון אצל הממונה על המחוז, הוחלט לדחות את הבקשה, מאחר שהיתה כרוכה בסטייה ממדיניות הועדה המחוזית, וכך גם החליטה גם ועדת המשנה המחוזית, בדיון שנערך ביום 28.4.2008, בו לא השתתף מורי.

עוד צוין, כי במועדים שונים, באותה תקופה בה טיפל מורי בבעיות התכנון והבניה של עסקו של המשיב, נפגש מורי עם מר ספורטס שלמה, האדריכל של המשיב, וסיפק לו עצות מקצועיות בתחום התכנון והבניה, במטרה לקדם את האפשרות למתן אישור לשימוש חורג.

נטען בנוסף, כי מורי ניסה גם לסייע למשיב לשכור מבנה השייך ל"אריזות עזתה" שהינה אגודה שיתופית המשתייכת למושבים במועצת שדות נגב (להלן: המבנה); מורי התקשר ביום 12.12.2007 למאיר יפרח, ראש המועצה האזורית

שדות נגב, במטרה לסייע למשיב לשכור את המבנה, זאת בשעה ששני עסקים אחרים, בנוסף לזה של המשיב, היו מעוניינים אף הם לשכור את המבנה.

בנסיבות אלה, יוחס למשיב מתן שוחד למורי בעד פעולה הקשורה בתפקידו.

באשר לעבירת המס בה הורשע המשיב כאמור, נקבע כי בכוונה להשתמט מתשלום מס, כלל המשיב בספרי החשבונות של בית העסק שלו את החשבונית ע"ס 11,500 ₪, שהועברה אליו מחברת "גל שלטים" כחשבונית הוצאה של בית העסק, וזאת על אף שהכספים הועברו מהמשיב למטה הבחירות של מורי, לטובת מסע הבחירות של מורי, כפי שפורט לעיל.

מורי נעצר ביום 18.2.2008 ונחקר בגין עבירות שונות, ובכללן בגין קשריו עם המשיב (עדותו של מורי, ע' 51 לפר'). כנגד מורי הוגש בינתיים כתב אישום לבית המשפט המחוזי בבאר שבע, ועל פי הבהרת ב"כ הצדדים הודה בין היתר, בקבלת הכספים מהמשיב, שבגינה ייחסה לו המאשימה, לאחר תיקון כתב האישום, במסגרת הסדר טיעון, עבירה של הגבלת הכנסות, שעניינה קבלת תרומת בחירות מעל סכום של 5000 ₪, בניגוד לסעיף 16ב(1) ו-16(ד) לחוק הרשויות המקומיות מימון בחירות.

לחקירתם של המשיב ומורי, קדמה האזנת סתר שבוצעה בין היתר לשיחות הטלפון בין מורי, המשיב, ואחרים (צו האזנת סתר שניתן ביום 5.11.2007 (ת/38)), ובפני בית המשפט קמא הוצגו כראיות, תמלילי שיחות ומסרונים שהוחלפו בין המעורבים השונים.

ממצאי הכרעת הדין

העברת הכספים

המשיב נחקר במשטרה, בימים 26.2.2008 ו-12.6.2008 (ת/35, ת/36, ת/37), ודבק בזכות השתיקה, ללא מסירת גירסה כלשהי בעניין החשד למתן שוחד.

בעדותו בבית המשפט מסר המשיב, לראשונה, את גירסתו בה הכחיש כי העביר כספים לטובת קמפיין הבחירות של אבנר מורי, וטען כי הכספים, בסך של 11,500 ₪ הועברו לנציגו של מורי לצורך רכישת שלטי פרסום לעסקו של המשיב מ"גל שלטים"; גירסת המשיב היתה, כי אחיו של מורי, אפרים מורי (להלן: אפרים), שהיה המוציא והמביא בענייני מטה הבחירות של אבנר, פנה אליו בהצעה ליטול חלק בעסקת פרסום משותפת - לקמפיין הבחירות ולעסקו של המשיב - שבשל נפחה, תוזיל את עלויות הפרסום לטובת שני הצדדים. המשיב סבר איפוא, לפי תומו, כי הכספים שהעביר, בעקבות הסיכום האמור, נועדו כאמור, לרכישת שלטי פרסום לעסקו, והחשבונית שהתקבלה מ"גל שלטים" ע"ס של 11,500 ₪ (ת/31), נרשמה לפיכך כהוצאה בספרי בית העסק. רק בדיעבד הסתבר לו כי "גנבו אותו", וכי נעשה שימוש בכספים לצורך הוצאות הפרסום של מטה הבחירות.

המשיב טען עוד, כי העדיף לשתוק בחקירתו, לאחר שנועץ עם עורך דינו; בשל כך שלא נתן אמון בחוקרים, ומתוך חשש כי מבקשים לעשות שימוש בדבריו כנגד אבנר מורי שנעצר באותם ימים על רקע חשדות לביצוע עבירות שונות, ובכללן קבלת שוחד ותרומות אסורות.

בית המשפט לא נתן אמון בגירסת המשיב כי לא ידע שהכספים שהעביר נועדו לקידום מסע הבחירות של אבנר מורי, וסבר כי מדובר במימון שלטי פרסום עבור בית העסק לקרמיקה. צוין כי עדותו של המשיב הייתה "סדורה מידי", "תשובותיו היו מאורגנות, משל שנים רבות תכנן את עדותו..."; המשיב מסר גירסה שנועדה "להשחיר" את אפרים "כאילו הוא הרשע היחיד ב"סיפור", שהערים בתחבולות" על המשיב ועל אבנר. גירסה זו אינה מתיישבת עם שתיקת המשיב בחקירה, ועם האפשרויות הנוספות שהיו למשיב למסור גירסה בהמשך החקירה, וכי נוכח הגירסה שמסר המשיב בעדותו, הרי ששתיקתו בחקירה "נראית מחשידה ביותר". (פסקה 44, ע' 173). עם זאת, נקבע, ניתן להאמין כי המשיב "נלחץ" עקב נסיבות מעצרו וחקירתו של מורי, וכי "...יש לפרש את שתיקתו גם בהמשך חקירתו בכך שחשש להפיל לא רק את עצמו אלא גם את מורי, וחשש שמא תרומתו לקמפיין הבחירות תפורש באופן שלילי וכי לא יאמינו לו אם יטען שרק תרם, במיוחד כאשר הסכום עולה על המותר לתרומה בדין" (ע' 175, פסקה 44).

נקבע בנוסף, כי גירסת המשיב באשר לנסיבות רכישת שלטי פרסום לעסקו היתה נטולת היגיון נוכח טענת המשיב, איש עסקים ותיק ומנוסה, המוציא על פי עדותו, מאות אלפי ₪ לפרסום מדי שנה, כי היה נכון לשלם עבור רכישת שלטים אותם לא ראה, ובלא שנקבע מועד למסירתם. בנוסף, צוין, כי בניגוד לטענה של המשיב כי לא גילה עניין בבחירות שנערכו, עולה מהקלטת סתר של שיחה בין מורי למשיב (ת/9), כי אין הדברים נכונים (פסקה 44).

טענת המשיב בדבר מהותה של ה"עסקה", לא התיישבה אף עם גירסותיהם של אפרים ואבנר עצמם, ועם תוכנם של מסרונים שהוחלפו בין אבנר למשיב, לפיהם העביר המשיב כספים לצורכי מסע הבחירות של אבנר. נקבע, על יסוד עדויותיהם של אפרים ואבנר, כי באותם ימים (כשלושה שבועות לפני יום הבחירות), נזקק אבנר מורי לכספים בדחיפות לצורך מימון שלטי פרסום לבחירות, וכי "הקדמת המימון" על ידי המשיב היתה "קריטית למערכת הבחירות", כפי שהעיד על כך אפרים (פסקה 38 להכרעת הדין); בעקבות כך נפגש אפרים עם המשיב "בידיעתו ובברכתו של מורי, במטרה לגייס מזמנים לצורך פרסום בקמפיין הבחירות...".

אפרים העיד כי המשיב היה נכון להעביר כספים למטה הבחירות, הגם שטען בעדותו כי בסיכום בינו לבין המשיב, לא פורט במדויק אם מדובר במימון זמני שיוחזר למשיב אם לאו. בהכרעת הדין צוין, כי אפרים מסר עדות "מגוננת" הן על המשיב והן על אבנר, "שעדיין מנהל משפטו במקביל..", וניכר היה שהוא "מצמצם ומערפל" את השיחה שהתקיימה בינו לבין המשיב בנושא העברת הכספים (פסקה 25).

גם אבנר אישר בעדותו, כי המשיב ביקש לסייע בתרומה למטה הבחירות, הגם שטען כי הוא עצמו לא ידע את פרטי התרומה, ולא ראה את ה"צ'ק" שהעביר המשיב ("אני יודע שהוא פנה ופנו אליו וכשהיה לי קשר איתו דובר רק על תרומה ולא על משהו אחר", ע' 40 לפרוטוקול). נקבע כי נוכח הליכי החקירה וכתב האישום שהוגש נגדו, העיד אבנר "כמי שמבקש להגן על עצמו... בוודאי שיש לו אינטרס להרחיק עצמו מכל מתת ובוודאי מתת מושחת... התקשיתי להאמין למורי שידעתי נמוכה כפי שרצה להציג עצמו... מורי עשה רושם של מי שבקיא בתחומים בפרטים

הקטנים..ולטעמי מורי ידע גם ידע כי אפרים מתכוון להתרים את הנאשם...וכי הדבר נעשה בהסכמתו המלאה ובברכתו..". (פסקה 18 להכרעת הדין).

עם זאת נקבע, כי לא היה בפגמי המהימנות בעדויותיהם של אבנר ואפרים, כדי לשלול את המסקנה בדבר העברת הכספים על ידי המשיב, לטובת קמפיין הבחירות של אבנר.

בסופם של דברים, קבע בית המשפט כי המשיב "הבין כי הוא נותן לפחות טובת הנאה בהקדמת מימון לקמפיין של אבנר מורי...הבין כי מדובר בסכום שדרוש מיידית לטובת הקמפיין ושספק אם יוחזר לו, וכך גם ראו זאת מורי ואפרים..." (פסקה 45, ע' 175); "אני קובע כי הנאשם ראה באותו מתת לפחות תרומה לצורך קמפיין הבחירות... וזאת באופן מתואם עם מורי" (סוף פסקה 45, ע' 176).

היחסים בין המשיב למורי

בית המשפט קבע בהכרעת דינו כי בין המשיב למורי הייתה קיימת "מערכת יחסים ברמה חברית" (פסקה 48(ב) להכרעת הדין), וכי מורי חש "מחויבות חברית" למשיב (פסקה 40 (ב)), וכי על רקע הקשרים החברתיים יש לבחון, בין היתר, אם מדובר במתן שוחד.

בעניינה של חברות זו, מסר המשיב בעדותו כי פגש לראשונה במורי, רק בשנת 2006; הוא פנה למורי, אותו לא הכיר קודם לכן, בהמלצת חבר כלשהו, בשל "הקשרים המתרבים" בהשגת היתר לשימוש חורג לבית עסקו, ולנוכח "הבירוקרטיה המסורבלת בעניין הזה"; אותו חבר אמר למשיב כי מורי "הוא נציג המועצות האזוריות בוועדה המחוזית, והוא בן אדם שבדרך כלל עוזר לכולם. פניתי אליו...שטחתי בפניו את הבעיות שאני חשוף להן שאני נתקל בהן...מעולם לא ראיתי אותו מעולם לא דיברתי איתו" (עדות המשיב, ע' 76 לפרוטוקול). מורי טען מנגד, כי הכיר את המשיב "משיחות ממפגשים ובאופן אישי כעשר שנים" (ע' 45 לפר'); המשיב שהתבקש בעדותו להסביר את הסתירה בין הגרסאות חזר וטען, כי הוא מכיר את מורי רק משנת 2006, וכי את השאלה בדבר טענתו של מורי לגבי משך ההיכרות "אפשר היה להפנות לאבנר מורי. אני משער שכשהוא אמר "אני מכיר אותו" מהפרסומים, מהמותג טרבלסי. אני לא מכיר אותו אישית בכלל מלפני כן" (ע' 87).

המשיב סיפר עוד, כי "עם החדשים שהוא טיפל בי, נרקמה בינינו מערכת יחסים טובה, וגם בין שתי הנשים שלנו, הן התחברו" (ע' 77). לדברי המשיב אף נהג להחליף מתנות "סמליות" עם מורי ("עניבה או חולצה"; "תהילים עם הקדשה", ע' 77 לפר'). מורי עצמו ציין בעדותו, כי הוא נוהג להביא למקורביו בקבוק יין או סיגריות מהדיוטי פרי, ואישר גם כי המשיב הביא לו בתחילת חודש פברואר 2008, מכונת קפה במתנה, שהמשיב טען כי קנה אותה במחיר "סמלי" בדיוטי פרי, במסגרת מבצע (ע' 39).

עוד עלה מעדויותיהם של מורי עצמו (ע' 51 לפ'), ושל ניר עמרני, מזכיר הישוב מבועים, ומעוזריו הקרובים של מורי (ע' 15 לפ'), כי המשיב לא נמנה עם חוג ידידיו הקרובים של מורי, ולא השתתף בכל אירוע חברתי הקשור במורי, או באחד מכנסים הבחירות שערך.

פעילותו של מורי לקידום מתן ההיתר לשימוש חורג בבית העסק

בהכרעת הדין נקבע כי מורי "החל לטפל בעניינו של (המשיב) משנת 2006 כפי שהעידו על כך (המשיב) ומורי והדברים

לא נסתרו" (פסקה 40(א) להכרעת הדין; וכן, פסקה 20)).

באשר לדיוני הועדה המרחבית, שהמליצה כאמור בחודש ינואר 2007, בפני הועדה המחוזית, על מתן אישור חורג לעסקו של המשיב, מסר מורי בעדותו כי "יכול להיות שהייתי באחד או שניים מהדיונים והמלצתי. כולם המליצו" (ע' 44 לפר'); במקום אחר בעדותו ציין כי לא התקיימה כל הצבעה: "הבקשה שלו הוגשה ב"שמעונים" לא ראיתי התנגדות מיוחדת של הועדה, עד כמה שזכור לי לא הייתה אפילו הצבעה" (ע' 49). המשיב העיד כי בועדה המרחבית "אישרו לי את הבקשה והפנו אותי לוועדה המחוזית. אני לא כל כך מכיר את הועדות שם, מה זה נפתית. אין לי שום מעורבות בועדות...אין לי יד ורגל שם...בועדה המחוזית אני הייתי נוכח. האדריכל שלי הציג את העניין ואז ביקשו ממני לצאת" (ע' 79 - 80 לפר').

המשיב טען בעדותו כי מורי "ליווה" אותו בתהליך: "אני לא זוכר בדיוק מה היה, אך זו הייתה סדרת פגישות, זה ממש ליווי של תעדכן אותי מה קורה, נותן לי מטלה ולוקח על עצמו מטלה" (ע' 77 לפרוטוקול). עוד טען כי אחת מאותן "מטלות" היתה "ללמוד את העניין לעומק, להבין את החוק, מה מותר ומה אסור ובין היתר הוא התייעץ עם אחד בשם עו"ד ביידה הוא היועץ המשפטי של המינהל, עם חגי המתכנן הראשי של המינהל ועם חיים הובר האחראי על המשק החקלאי. בשיחה שהייתה אצלי במשרד עם...סספורטס, האדריכל, הוא רצה להבין גם מהצד שלו" (עדות המשיב, ע' 78; בעניין זה הכרעת הדין, ע' 162 לפר'). יש לציין, כי ביטוי לפגישות אלה שערך מורי עם "היועץ המשפטי ביידא", "חגי" ו"חיים הובר", מופיע בשיחות עדכון של מורי עם המשיב ביום 31.12.2007 (ת/23), ועם סספורטס ביום 2.1.2008 (ת/24); מורי נשאל בעניין זה בעדותו, ע' 48, 63 לפרוטוקול). מדובר על פני הדברים במפגשים שנועדו לקדם את עניין השימוש החורג, בתקופה הסמוכה לפני הדיון שהתקיים בועדת המשנה המחוזית ביום 28.1.2008. יצוין כי מורי אף פנה ביום 19.12.2007, לעוזרת מנהל האגף החקלאי במינהל מקרקעי ישראל ונועץ עימה כיצד לקדם את עניינו של המשיב, ואף לזרז את מהלך העניינים ("לצערך, בקשה שמגישים היום, אולי נקבל אישורים תוך ארבע-חמש שנים, וניסיתי לזרז את הדברים"; עדות מורי, ע' 41, ת/22).

מהשיחות המוקלטות שהוצגו בבית המשפט קמא, עולה, כאמור, כי מורי עדכן באופן שוטף את המשיב לעניין ניסיונותיו להביא להארכת השימוש החורג. בין היתר, בשיחה שהתקיימה בין השניים ביום 21.1.2008 (ת/26), אומר מורי למשיב, כי ידבר עם אחד מגורמי התכנון, והמשיב בתגובה אומר למורי כי "ילחץ אותו לקיר"; בשיחה שמתקיימת בין מורי למשיב, ביום 31.12.2007 (ת/23), אומר מורי למשיב, "אני יגמור את הסיפור של המינהל, אחרי זה אני ישבור את הראש שלי ב...אני ינסה לשכנע אותם לא להביא את זה לדיון הקרוב, ועדה". מורי ציין בעדותו, בהקשר זה: "אמרתי לו שאמור להתקיים דיון בועדה המחוזית בנושא שלו. היה חשוב לדחות כדי להיערך. חיכינו שתהיה התייחסות של המינהל ולא רצינו שהוא יבוא לא מוכן" (ע' 43 לפרוטוקול). עוד עולה מאותה שיחה כי המשיב אומר למורי כי "ינחה" את "המתכנן" שלו "בדיוק מה לעשות, כי אני לא יודע מה התכונות...", ומורי אומר לו בתגובה, כי הוא מוכן להיפגש עם המתכנן בדרכו לירושלים.

מתוכן שיחת טלפון שנערכה בין מורי לסספורטס ביום 2.1.2008 (ת/24), מודיע מורי לסספורטס, המפקפק בכך, כי הגיע לסיכום כלשהו עם "היועץ המשפטי", בעניין מתווה התכנון של הקרקע עליה מצוי בית העסק: "אבל אני סיכמתי איתם, מה איכפת לך? זה הבעיה שלי, אני ישבור את הראש איתם" (ת/24, ת/25). בהכרעת הדין צוין בעניין זה, כי "נעשה ניסיון על ידי מורי, להפעיל על (סספורטס) לחץ שאינו רגיל לו, להציג באופן תכנוני פתרון לעסקו של (המשיב). עם זאת, לא עולה מעדותו של סספורטס שאולץ או שהתבקש לפעול בדרך שאינה חוקית" (פסקה 11).

מהדיון בפני ועדת המשנה המחוזית, שהתקיים ביום 28.1.2008 (ת/43) עולה, כי מורי, חבר הועדה, ניסה לשכנע את חברי ועדת המשנה, שלא נטו לאשר את הארכת השימוש חורג, לאפשר, למשיב, למצער, שימוש חורג למשך שלוש שנים נוספות, תוך הבטחה, כי בתוך חצי שנה, המשיב יפנה את שטח האחסנה ליד בית העסק, שהוקם אף הוא בחריגה. בהמשך, נוכח ההתנגדות הנמשכת מצד חברי הועדה, מנסה מורי לשכנעם להיות "יצירתיים", ואף מבקש אורכה של חודש נוסף כדי למצוא פתרון לעסקו של המשיב; עוד עלה כי מורי קובל בפני חברי הועדה, כי "יש לי עוד עשרות מקרים כאלה, כי זה יהיה השלכות". "אני לא יכול להפוך פתאום 20% מהצבור שלי לעבריינים". מורי אינו אומר דבר בדיון על קשריו עם המשיב. לבסוף מתקבלת החלטה בועדת המשנה המחוזית, לדחות את קבלת ההחלטה בעניין הבקשה, עד לאחר קיום דיון נוסף בפני הממונה על המחוז (ת/43, ע' 28-36); כאמור, נדחת הבקשה בהחלטת הועדה המחוזית מיום 28.4.2008 (ת/44).

מורי טען בעדותו, כי פעל כשגרה, לטובת רווחת התושבים, גם כאלה שאינם מתגוררים בשטח המועצה האזורית מרחבים, וראה עצמו כנציג התושבים בועדה המחוזית. הוא ניסה לקדם את עניינו של המשיב בועדה המרחבית והמחוזית, במסגרת תפיסתו הכוללת כי נוכח מצוקת החקלאים, יש לאפשר להם להפעיל עסקים לא חקלאיים, וזאת כדי לעודד תעסוקה והשארת התושבים באיזור. בנסיבות אלה, אף לא ראה מקום לציין את קשריו עם המשיב במסגרת דיוני הועדה המחוזית. בדיון קיימת הייתה גם הסכמה, כי מורי פעל לסייע לאנשים נוספים בתחומי המועצה האזורית מרחבים ומחוצה לה, בבעיות דומות לאלה בהן נתקל המשיב (ע' 105 לפ').

מאיר יפרח, ראש המועצה האזורית שדות נגב, אליה משתייך מושב בית הגדי, העיד כי היה מודע לכך כי למשיב קיימות בעיות "רישוי" בעסקו, ואף לכך שניסה, בד בבד, למצוא מקום חלופי לעסקו. הוא עצמו לא טיפל בעניין עסקו של המשיב, והדברים טופלו על ידי מורי, נוכח הצורך בטיפול ברמה של הועדה המחוזית. עוד עלה מעדותו של יפרח, כי מורי פנה אליו בשנת 2007, ושאלו אם לא יראה פגיעה בכך שסייע למשיב בעניין עסקו, למרות שהמשיב משתייך למועצה האזורית שדות נגב, שהינה באחריותו של יפרח; העד לא ידע להשיב מדוע מציאת חלופה למקום עסקו של המשיב, צריכה הייתה להיות בטיפולו של מורי דווקא (פסקה 14, ע' 156).

המבנה ב"אריזות עזתה"

משיחת טלפון מוקלטת בין המשיב למורי, מיום 12.12.2008 (ת/10), עולה, כי המשיב הוא שעדכן את מורי, בדבר כוונה להשכיר את המבנה למתחרה שלו בעסקי הקרמיקה: "פשוט איזשהו מתחרה שלי כנראה רוצה לשכור את המקום, רציתי לדעת פרטים אם זה נכון, לא נכון"; ובהמשך: "אז תקשיב, אז אולי תזרוק שמה...תתחרה איפה זה עומד הדבר הזה..."; מורי הבהיר למשיב כי ידבר על כך עם מאיר יפרח, ראש המועצה שדות נגב אליה משתייך המבנה; באותו יום, התקשר מורי ליפרח, ומקבל ממנו מידע על שני שוכרים פוטנציאליים, אחד מהם מתחרה עסקי של המשיב מאשדוד ("פרפקט ליין"), והשני - "אדירם". ומזכיר בשיחה את העניין שמגלה המשיב, ואת "הבלגאן" הקשור בעסקו של המשיב; בשיחות נוספות שמתקיימות בין מורי למשיב ובין מורי לאחרים, ובכללן בפגישות שנערכו ביזמת מורי, מנסה מורי לבדוק באינטנסיביות רבה, עם גורמים שונים באיזור, אם ניתן למנוע את השכרת המבנה לחברה המתחרה למשיב, ולפעול להשכרת המבנה ל"אדירם", הצעה המקובלת גם על המשיב. כך אומר המשיב למורי בשיחה, ת/13, "אם תוכל לדבר

עם חלילי (מהנהלת "אריזות עזתה")... שילך לכיוון של אדירם..."; בשיחה נוספת מסביר מורי למשיב כי מתעוררים קשיים בעניין ההשכרה לאדירם: "אם היו האנשים שלי הייתי יכול לכפות עליהם, אבל זה לא שלי. אני לא יודע מי אלה בכלל". במסרון מיום 12.12.2007 (שעה 19:35, ת/16), שמוחלף בין המשיב למורי, נרשם: "אתה חייב לעצור את זה. תמשוך לכיוון של אדירם".

המשיב עצמו אישר בעדותו כי ביקש לדחוק את רגליו של מתחרה לעסקו: "אם יש משהו שאני באמת מתחרט עליו, ואני אומר זאת בכנות, זה שאני ביקשתי לפעול, להצר את צעדיו של המתחרה שלי..." (ע' 86); עם זאת טען, כי לא ידע שמורי "חותר לכך שאדירם ייקח כדי שחלק מהמגרש יושכר אלי", וכי עקרונית, לא היה מעוניין כלל בשכירות הנכס, אלא בקנייתו (ע' 93 לפ').

בהכרעת הדין צוין, כי עדותו של המשיב שטען כי לא הכיר את הפרטים בקשר לניסיונו של מורי לבדוק אפשרות של שכירת המבנה עבורו, הייתה "פתלתלה" ו"מחשידה", תוך שהמשיב ניסה להרחיק עצמו מידיעת מעשיו של מורי: "עולה מהעדויות גם בהקשרים אחרים כי מורי עדכן את הנאשם לאחר כל פעולה, כפי שעשה בין היתר גם לאחר דיוני הוועדה המחוזית. השאלה מדוע בחר (המשיב) להסוות מודעותו זו היא השאלה המעניינת...." (פסקה 43 להכרעת הדין). וכך בהמשך הדברים: "הכחשתו... את מודעותו לעזרה שקיבל ממורי בעניין "אריזות עזתה", היא דוגמא לרצונו של (המשיב) להרחיק עצמו מכל תמורה למתן שנתן, בעיקר מתוך ידיעה כי מתת שכזה אכן ניתן. לא ברור מדוע ראה לנכון (המשיב) להכחיש זאת במענה לכתב האישום, במיוחד נוכח (שהמשיב) כבר נחשף לחומר החקירה, ולכך שהוקלט בעניין"; (פסקה 44).

עניינים נוספים

יש לציין בנוסף, בעניין אחר, שלא נדון בהכרעת הדין, כי מאחת השיחות בין המשיב למורי, ת/27, מיום 24.1.2008, עולה עניינו של בעל חוב של המשיב, קבלן בשם אברהם. בעדותו הסביר המשיב כי אברהם היה חייב לו, כנטען על ידו, סכומי כסף גבוהים עבור מוצרים שסיפק לו המשיב במסגרת עבודות שאותו קבלן ביצע בבית ספר, המצוי בתחומי המועצה המקומית מרחבים, והמשיב עיכב אספקת מוצרים נוספים לקבלן עד תשלום החוב; בשיחה ת/27, אומר מורי למשיב, כי יעביר ישירות למשיב, כספים שהמועצה צריכה לשלם לאותו קבלן עבור העבודות שביצע. בעניין זה העיד המשיב כי "אבנר אומר שאם אספק לו את הדלתות, הוא ידאג שאת הכסף שאברהם אמור לקבל מהמועצה, הוא ידאג להעביר אלי... והוא בעצם אומר שהוא לא יכול לתת לי את הכסף לפני ביצוע העבודה של אברהם כי זה לא כסף פרטי שלו..." (ע' 85 לפר'). יצוין כי באותה שיחה מוקלטת אומר מורי למשיב: "אני אמרתי לחבר שלך אברהם, את המאה אלף הבאים אני מעביר ישירות אליך, לא מעביר לו"; המשיב מגיב, ואומר למורי: "מאה חמישים לא מאה...".

בשיחה בעניין אחר שהתקיימה בין המשיב למורי ביום 19.11.2007 (ת/9), מספר המשיב למורי על סכסוך קרקעות כלשהו בינו לבין אדם אחר, ובהמשך השיחה אומר המשיב למורי: "אני לא רוצה להפריע לך... אחרי הבחירות אני תופס אותך, חבל לך על הזמן, אתה תטפל לי בכל הדברים"; ואבנר מורי מגיב: "...אני לחוץ, תן לי לגמור את הבחירות, אני מתלבש על שניכם לא יעזור לכם כלום. עד ש...אני יגמור את הבחירות". עניינה של שיחה זו אוזכר בהכרעת הדין (פסקה 21, ע' 164).

בית המשפט קבע כי נוכח הראיות שהוצגו, עלה כי מורי פעל "במרץ" לסייע למשיב הן "במוסדות התכנון" והן "בהקשר של אריזות עזתה". עדותו של סספורטס "לימדה על נחישותו של מורי לקדם את נושא השימוש החורג לעסקו של המשיב". עם זאת נקבע, כי אין מדובר בפעילות המנוגדת לחוק (הגם שבית המשפט היה ער לכך כי גם "עצם החשת פעולות במסגרת החוק, כשטר לפרעון שוחד - אסורה" (פסקה 47).

מורי לא ראה פסול בייצוג עניינם של התושבים במוסדות התכנון, ובוועדה המחוזית לתכנון ובניה; מורי פעל בעניינו של המשיב בדומה לפעילותו מול תושבים אחרים באזור, וראה בעניינו של המשיב "כמקרה שאם יצליח בו יוכל לשמש כתקדים גם לטובת אנשים אחרים ברחבי הדרום"; גם מעדותו של מאיר יפרח עלה, כי אנשים באיזור נהגו לפנות למורי, שישב בוועדה המחוזית, וכי מורי ביקש לסייע, כמדיניות, לתושבי המקום. בית המשפט אף ציין בנוסף, כי אין מקום לטרוניה העולה כנגד מורי על ידי המדינה, בכך "שפעל במרץ יתר לסייע לאזרחים במסגרת שליחותו. טרוניה שכזאת עומדת בסתירה לעקרונות הדמוקרטיה, שבה נבחרו ציבור מיועדים לשרת את הציבור" (פסקה 49).

עוד צוין, כי דרך פנייתו הגלויה של מורי לסספורטס אותו לא הכיר קודם לכן, ולמאיר יפרח, בעניינו של המשיב, מלמדת על כך שמורי לא הסתיר את קשריו עם המשיב. נקבע עוד, כי השאלה אם היה על מורי לעדכן את הוועדה המחוזית בדבר תרומתו של המשיב למערכת הבחירות שלו "היא שאלה שצריכה להתברר בערכאה אחרת".

עוד נקבע, כי לא הוכח במידת השכנוע הנדרשת, כי העברת הכספים למורי, במסגרת מערכת הבחירות, ניתנה בעד פעולה נדרשת או מתבקשת ממורי, וזאת בשים לב להיקף המתת, ולנוכח כך שעלה כי בין מורי למשיב שררו יחסים חבויים.

בקשר להיקף המתת, מצוין בית המשפט, כי סכום הכסף שהועבר על ידי המשיב היה מוגבל ו"חיוור במיוחד", ביחס למאמץ שנדרש ממורי ולתועלת הכלכלית הגדולה שהייתה צפויה למשיב מהארכת השימוש החורג בעסקו, או מאי כניסתו של מתחרה עסקי למבנה ב"אריזות עזתה" "עד שאין הלימה בינה לבין הסכום הזעום יחסית שלכאורה מייחסת המדינה לנאשם כמתת מושחת עבור קבלת תועלת כלכלית כזאת".

עוד נקבע, כי מערכת היחסים בין מורי למשיב הייתה "ברמה חברית (כפי שאף עולה משיחה 3636 מיום 19.11.2007, בדיסק ת/40, המתועדת בחלקה בת/9), והיא מבוססת על כך שמורי החל לסייע (למשיב) עוד קודם לאותו מתת. במילים אחרות, הסיוע קדם למתת ומכאן הקושי לראות את הקשר הסיבתי שבין המתת לסיוע".

בית המשפט קובע לפיכך, כי נוצר ספק "אם מעצם קיומו של מתת מחד ופעילותו של מורי מאידך, ניתן לקבוע מסקנה אחת ויחידה כי פעולותיו של מורי הן בתמורה לאותה "תרומה" (פסקה 47). גם אם ניתן לקבוע כי "אפשר שהיה (למשיב) אינטרס עיסקי לסייע למורי בקמפיין הבחירות שלו, על מנת לשמרו כנבחר ציבור הפועל למענו. אינטרס זה מסביר את עצם קיומו של מתת התרומה. ואולם, כאמור, נדרש גם שהמתת יהיה מושחת והיבט זה שבמתת לא הוכח כדבעי על ידי המאשימה" (פסקה 49).

ב"כ המערערת, עוה"ד שיפר ובוחניק טענו, כי קביעת בית המשפט קמא כי לא הוכח קשר ישיר בין העברת המתת לבין הסיוע שניתן על ידי מורי למשיב היא שגויה, ולפחות היה מקום לקביעה כי יש להתייחס למתת כאל טובת הנאה, בבחינת "שלח לחמך על פני המים", כדי להטות למשוא פנים בדרך כלל, וזאת לאור מעמדו של מורי ויכולתו להשפיע על עסקי המשיב, וכי בית המשפט עצמו קבע כי למשיב היה "אינטרס עסקי" "לשמר" את מורי כנבחר ציבור הפועל למענו, וכי אינטרס זה מסביר את עצם קיומו של המתת. עוד נטען, כי בנסיבות שהוכחו, קיימת חזקה שבעובדה, כי המשיב נתן כספים למורי, שהמשיב נזקק לשירותיו, כדי שיטה לו חסד במילוי תפקידו. בשל השוחד שניתן, סייע מורי למשיב גם בעניין המבנה, שבמועד העברת הכספים בחודש נובמבר, טרם עמד על הפרק.

עוד נטען, כי לא היה מקום לקביעה כי מערכת היחסים בין השניים הייתה חברית, והחלה בניסיונותיו של מורי לסייע למשיב עוד לפני קבלת המתת. מורי או המשיב לא טענו כלל כי הכספים הועברו על רקע חברי, ומערכת היחסים ביניהם החלה על רקע תפקידו של מורי, או הייתה קשורה לכך, והשוחד יכול להינתן גם בדיעבד. קבלת המתת העמידה את עובד הציבור במצב של התחייבות וצפייה להדדיות, ואף במצב של ניגוד עניינים כראש מועצה האמור להילחם בחריגות בניה. הכחשת המשיב את עצם העברת המתת מצביעה על כך שידע על הפסול במעשה. עוד נטען, כי לא היה מקום לקביעה כי מהות הסיוע שניתן על ידי מורי למשיב, חייבה את המשיב ליתן טובת הנאה בערך כספי גבוה יותר מזה שניתן. אין מדובר במתת מקובל בין חברים, וכי הנסיבות המתוארות מצביעות על כך כי אין מדובר במתת תמים, וכי גם אם מדובר במניע "מעורב" מצידו של הנותן, די בכך לצורך הרשעה.

עוד מציינים ב"כ המערערת, כי בכתב האישום שהוגש נגד מורי, יוחסו לו עבירות נוספות, ותיקון כתב האישום בעניינו, במסגרת הסדר טיעון, באופן שלא מיוחסת למורי עבירת שוחד בגין קבלת הכספים מהמשיב, נבע משיקולי יעילות וחסכון בזמן שיפוטי, ואין בכך כדי להשליך על עניינו של המשיב.

ב"כ המשיב, עו"ד פטמן, טען כי אין מקום להתערב במסקנות הכרעת הדין.

נטען, כי הקביעה כי אין מדובר במתת מושחתת, מבוססת על קביעות עובדתיות שאין מקום לערכאת הערעור להתערב בהן. בית המשפט קבע על יסוד הראיות שבפניו, וההתרשמות מהעדים, כי המאשימה כשלה בהוכחת הקשר הסיבתי, נוכח היקף התרומה וטיב היחסים החבריים ממילא בין המשיב למורי, והעובדה כי מורי החל לסייע למשיב עוד לפני העברת הכספים. כדי לקבוע את הכוונה הפלילית של הנותן, יבחן בית המשפט את טיב המתת ואת אופייה של מערכת היחסים בין הנותן למקבל. החזקה בדבר קיומו של קשר סיבתי בין המתת לבין התמורה, ככל שהיא חלה על מקבל שוחד, אינה חלה על נותן השוחד, ולפיכך קבע בית המשפט כי בהיעדר חזקה, יוכרע הדבר על פי הראיות, שלא העלו כי המתת ניתנה בעד פעולה שנתבקשה ממורי.

צוין, כי המשיב העיד שידע כי מורי עוזר לכולם, וכבר פנה אליו ב-2006 בעניין עסקו. בעת הפנייה לא התקיימו בחירות ולא הופנתה כל בקשה לתמורה. גם בתחילת 2007 סייע מורי למשיב באותה מידה, כשהמשיב ער לכך שלמורי היו שיקולים ציבוריים נרחבים יותר מעצם העזרה למשיב. מורי אף נתן תחושה למשיב שהטיפול בו הוא חוקי; מורי פעל

כנציג התושבים בוועדות השונות; הוא פעל במרץ ובתחושת שליחות לאורך זמן, ללא ליאות. גם מורי (וכך גם אפרים), העידו כי מורי נהג לסייע לכל פונה, ובכלל אלה, גם לאנשים שאינם משתייכים למועצה האזורית מרחבים. עוד מסר בעדותו, כי אינו נרתע לפנות לבתייהם ולמשרדיהם של התושבים, במטרה לסייע, ואין כל הבדל בין אופן פעילותו למען המשיב או למען אחרים. אלה הן העובדות שבעטיין קבע בית המשפט כי אין מדובר בפעילות שנעשתה עבור התרומה שניתנה. למשיב לא היה כל מניע לתת שוחד למורי, עבור מה שקיבל ממילא לאורך זמן, ובחינם. התנהלותו של מורי כלפי המשיב, כבר מ-2006, לא עמדה כלל במחלוקת בבית המשפט קמא. עוד נטען, כי המשיב לא הפעיל כל לחץ על מורי, ומאחת השיחות ביניהן עלה, כי המשיב מציע למורי כי אם מורי עצמו לא יוכל לדבר עם יפרח בעניין המבנה, יפנה אליו המשיב.

ב"כ המשיב טוען בנוסף, כי הטענה כי מדובר בשוחד שעניינו "שלח לחמך" הינה טענה חדשה שלא עלתה בבית המשפט קמא, שכן בסיכומיה בבית המשפט קמא קשרה המאשימה בין המתת לתמורה מוגדרת וספציפית, שבסיועו של מורי למשיב. טענה זו סותרת חזיתית את כל הטיעונים העובדתיים שעלו בבית המשפט קמא, לפיהם קיים קשר קונקרטי בין המתת לתמורה.

בנוסף נטען, כי לא הוכח קיומו של שוחד שמטרתו להטות למשוא פנים. העזרה של מורי ניתנת לכולם, באופן זהה בדיוק כמו שניתנה למשיב, והיא ניתנת זמן רב לפני שעלה נושא התרומה על הפרק.

בנוסף, מצוין ב"כ המשיב, כי קיים פגם בכך שמיוחסת למשיב עבירת שוחד, כאשר מקבל המתת, עובד הציבור, מואשם בעבירה של קבלת תרומה בגובה העולה על המותר, לפי חוק הרשויות המקומיות מימון בחירות.

דין

עבירת השוחד, בין אם דנים בנותן השוחד או במקבלו, עניינה איסורים שתכליתם "להבטיח את תקינות התנהלותם של מוסדות השלטון ושל גופים ציבוריים ולבער התנהגות הנגועה בשחיתות" (ע"פ 8027/04 אלגריסי נ. מדינת ישראל, 23.2.2006) (להלן: עניין אלגריסי).

על פי סעיף 291 לחוק העונשין, "נותן שוחד לעובד ציבור כהגדרתו בסעיף 290(ב) בעד פעולה הקשורה בתפקידו, דינו - מאסר שבע שנים או קנס כאמור בסעיף 290(א).

סעיף 290 (א) הדין בלוקח השוחד, קובע כי "עובד הציבור הלוקח שוחד בעד פעולה הקשורה בתפקידו, דינו - מאסר עשר שנים או קנס שהוא אחד מאלה, הגבוה מביניהם..."

על פי סעיף 293 לחוק העונשין, "אין נפקא מינא בשוחד", "אם היה כסף, שווה כסף, שירות או טובת הנאה אחרת (ס"ק (1)); "אם היה בעד פעולה מסוימת או כדי להטות למשוא פנים בדרך כלל (ס"ק (3)); אם היה בעד פעולה של הלוקח עצמו או בעד השפעתו על פעולת אדם אחר (ס"ק (4)); אם ניתן לידי הלוקח או לידי אדם אחר בשביל הלוקח" (ס"ק (5)); "אם נלקח על מנת לסטות מן השורה במילוי תפקידו או בעד פעולה שעובד הציבור היה חייב לעשותה על פי תפקידו" (ס"ק (7)).

עוד יש להזכיר את הוראת סעיף 294(ד)(2) לחוק העונשין, לפיה "במשפט על שוחד לא ייזקק בית המשפט לטענה...שהלוקח לא עשה או אף לא התכוון...לעשות את הפעולה". ובעניין זה נאמר בע"פ 1877/99 מדינת ישראל נ. בן עטב, פד"י נג(4), 695:

"לפי סעיף זה, אם כן, אין צורך בכוונה של הלוקח לעשות פעולה כלשהי שתיטיב עם הנותן. הסעיף, לפי פשוטו של מקרא, אינו מבחין בין מקרה בו הלוקח היטיב בפועל עם הנותן לבין מקרה בו הלוקח לא היטיב בפועל עם הנותן. במקרה זה כמו במקרה זה אין כלל צורך להוכיח כוונה של הלוקח להיטיב עם הנותן..."

פשוטו של מקרא הוא גם תכליתו של מקרא. התכלית העיקרית של עבירת השוחד היא לשמור על ההגינות והאמינות של המינהל הציבורי. אכן, הפגיעה הקשה של השוחד נגרמת כאשר, במקרה הרגיל, עובד הציבור הלוקח שוחד מתכוון להיטיב עם נותן השוחד במילוי תפקידו, כתמורה לשוחד, והוא אף עושה כך בפועל. במקרה כזה, עובד הציבור מפעיל את הסמכות שלו על יסוד של שחיתות, בניגוד לתכלית החוק, וכתוצאה הוא פוגע, לא רק בחובת הנאמנות שלו, אלא גם בטובת הציבור. אך השוחד פוגע בטובת הציבור אף כאשר עובד הציבור הלוקח שוחד חוזר בו, לאחר זמן, מן הכוונה להיטיב עם נותן השוחד, ואפילו כאשר מלכתחילה הוא אינו מתכוון כלל להיטיב עם נותן השוחד."

בע"פ 1224/07 אברהם בלדב נ. מדינת ישראל (10.2.2010) (להלן: עניין בלדב) עמדה כב' השופטת פרוקצ'יה על יסודות העבירה של מתן שוחד:

"עבירת השוחד היא עבירה התנהגותית שהיסוד העובדתי בה מורכב משלושה מרכיבים: ראשית, נדרש כי נוטל השוחד יהיה עובד ציבור; שנית, המתת הניתן לעובד הציבור הוא כל טובת הנאה שניתן לראותה כאסורה בהתאם לערך המוגן העומד ביסוד העבירה; שלישית, נטילת המתת נעשית בעבור פעולה הקשורה בתפקידו של עובד הציבור (ענין אטיאס, פסקה 10; ע"פ 150/88 לושי נ' מדינת ישראל, פ"ד מב(2) 650 (1988)). הדגש במתת אינו משתקף בהכרח בערכה החומרי של ההטבה, בין מבחינת הנותן ובין מבחינת המקבל, אלא בהנאה הגלומה בה מן הבחינה האובייקטיבית (ע"פ 4148/96 מדינת ישראל נ' גנות, פ"ד נ(5) 367 - להלן: פרשת גנות); ענין אטיאס, פסקה 10).

היסוד הנפשי בעבירת השוחד מחייב מחשבה פלילית מסוג מודעות בפועל (או לפחות עצימת עיניים) ליסודות העובדתיים של העבירה, קרי - לטיב המעשה (מתן שוחד בעת פעולה הקשורה בתפקיד) ולקיום הנסיבות הרלבנטיות (היות מקבל המתת עובד ציבור). אין צורך בקיום מודעות בנותן השוחד להשלכות המשפטיות של המעשה.

כאשר מדובר בנותן שוחד, העבירה מושלמת גם אם הצד השני, מקבל המתת, חף מכוונה פלילית, בין מאחר שלא היה מודע לקיום הכוונה לשחדו, ובין שהיה מודע לה, אך לא סיפק כל תמורה לשוחד... אין הכרח, אפוא, בהדדיות בקיום היסוד הנפשי בין נותן השוחד... "על משמעותה של חזקת המודעות לקיום היסוד הנפשי בנותן השוחד או במקבלו ראו - ענין אלגריסי. משהוכחו היסודות העובדתיים של עבירת מתן השוחד, יש לשקול אם להחיל את חזקת המודעות, וככל שנעשה בה שימוש, די בקיום ספק באשר למודעות הנאשם לאחד ממרכיבי היסוד העובדתי בעבירה כדי להפריכה..."

בעניין אלגריסי צוין בהקשר זה: "אשר ליסוד הנפשי בעבירה של לקיחת השוחד, נדרשת כאמור מחשבה פלילית ברמה של מודעות ליסודות העובדתיים של העבירה ובכלל זה לרכיב הנסיבתי בדבר קיומו של קשר סיבתי בין מתן התרומה לבין תפקידו של איש הציבור."

כב' השופטת חיות נדרשה בעניין אלגריסי, להחלת חזקת המודעות בעבירה של לקיחת שוחד; הוסבר כי עבירות שוחד "מעצם טיבן אינן מתבצעות בראש חוצות ומכאן הקושי שבהצגת ראיות ישירות להוכחת יסודות העבירה ובעיקר בהוכחת היסוד הנפשי לפיו היה לוקח השוחד מודע לציפיותיו של הנותן, כי יגמול לו בפעולה הקשורה לתפקידו..." (פסקה 14). נקבע, בנוסף, כי "אין לשלול החלת חזקה עובדתית של מודעות להוכחת היסוד הנפשי בעבירת השוחד", וכי באותם מקרים שנדונו בפסיקת בית המשפט העליון, נקבע כי "ניתן להסיק את מודעותו של מקבל השוחד מן הנסיבות האופפות את המקרה, תוך הפעלת שכל ישר והסתייעות בחזקות עובדתיות שניסיון החיים מקימן". בהקשר זה צוטטה אמירתו של הנשיא ברק, בדנ"פ 6162/99 בן עטר נ. מדינת ישראל (10.1.2000), לפיה:

"בדרך כלל יש להעמיד עובד ציבור בחזקתו שהוא יודע שהנזקקים לשירותיו אינם נותנים לו את חסדיהם, אלא על מנת שיטה להם חסד במסגרת מילוי תפקידו" (פסקה 6).

בעניין בלדב, עמדה כב' השופטת פרוקצ'יה על יישום חזקת המודעות, גם בעניינו של נותן השוחד, וציינה כי:

"על משמעותה של חזקת המודעות לקיום היסוד הנפשי בנותן השוחד או במקבלו ראו: ע"פ 8027/04 אלגריסי נ' מדינת ישראל, פסקה 15... משהוכחו היסודות העובדתיים של עבירת מתן השוחד, יש לשקול אם להחיל את חזקת המודעות, וככל שנעשה בה שימוש, די בקיום ספק באשר למודעות הנאשם לאחד ממרכיבי היסוד העובדתי בעבירה כדי להפריכה..." (פסקה 39 לפסק הדין).

עוד יש לציין, בהקשר זה, את הדברים שנאמרו בפרשת גנות (ע"פ 4148/96 מדינת ישראל נ. גנות, פ"ד נ(5) 367), לעניין ההנחה העובדתית הנוצרת ממתן טובת הנאה:

"לטובת הנאה המהווה שוחד ישנה משמעות אובייקטיבית, ולגבי כל נתינה, שאינה קלת ערך (ראה סעיף 34 לחוק העונשין), קמה הנחה כי יש בהליצור מחויבות מצד המקבל כלפי הנותן. הדגש אינו על ערכה של ההטבה, לא מבחינת הנותן ולא מבחינת המקבל, אלא בהנאה הגלומה במתן מן הבחינה האובייקטיבית".

העולה מהמקובץ הינו, כי בדומה לעבירה "האחות" של לקיחת השוחד, הרי שהיסוד הנפשי הנדרש בעבירה של מתן שוחד, שהינה עבירת התנהגות, הינו כאמור, מודעותו של הנותן לכל היסודות העובדתיים בעבירה, ובכללם לרכיב הנסיבתי, היינו לקיום הקשר הסיבתי בין המתת לתפקידו של המקבל, כעובד הציבור. כוונת השוחד, יכולה להיות מוסקת הן מראיות ישירות ואף מכוח חזקת המודעות, היינו כי אדם הנזקק לשירותיו של עובד ציבור, מוחזק כמי שמצפה כי עובד הציבור יטה לו חסד במילוי תפקידו, בעקבות טובת הנאה הניתנת על ידי אותו אדם לעובד הציבור.

בפרשת גנות שהוזכרה לעיל נקבע כי קיומם של יחסי ידידות וחברות בין הנותן לבין עובד הציבור, "אינם מהווים כשלעצמם חיסיון מפני הרשעה בעבירת שוחד כשם שמתת קטנה אינה ערובה לכך כי אינה שוחד". בעניין זה נקבע על ידי כב' השופט גולדברג, כדלקמן:

"טיבם של יחסי החברות וגודל המתת נמנים עם הגורמים שיש ליתן את הדעת עליהם, לצורך הכרעה

בשאלה אם היה במתת משום עבירת שוחד. המבחן תמיד הוא מבחן המטרה, של הנתנה או הלקיחה, והמטרה נקבעת על-פי ראייה כוללת של הנסיבות. שהרי אין המטרה גלויה, דרך כלל, לעין כול, ועל בית משפט לעמוד עליה מתוך ניסיון החיים, השכל הישר ומכלול נסיבותיו של כל מקרה... בית המשפט קמא ציין, בצדק, כי בבוא בית המשפט לקבוע אם נתקיימו יחסי ידידות בין הצדדים, עליו להיזהר מפני הצגה מלאכותית של יחסים כאלה, כמסווה למתת פסולה. אולם על בית המשפט לא רק להשתכנע כי בין הנותן והמקבל אכן התקיימו יחסי ידידות, אלא עליו גם להשתכנע כי יחסי ידידות אלה אינם נובעים מיחסי עבודה או קשורים אליהם. ש"אפילו אם נוצרה ידידות אישית בין עובד הציבור ובין האזרח, גם אז חובה על עובד הציבור להמנע מקבלת טובות הנאה כל עוד נמשך המגע בין שניהם במילוי תפקידו" (ע"פ 8/77); הכלל בנדון זה ברור, והוא נובע מהערך המוגן על-ידי עבירת השוחד, שהוא "הרצון למנוע מעובד ציבור להימצא במצב דברים שבו בשל קבלת מתת ממי שנוקק לשירותיו הוא מעמיד עצמו במצב של התחייבות ושל ציפייה להדדיות, העשויים להשפיע על שיקול-דעתו השלטוני", ו"הרצון למנוע מעובד הציבור מלהימצא במצב של ניגוד עניינים, שכן עצם ההימצאות במצב דברים זה פוגעת באמון הציבור בשירות הציבורי" (ע"פ 5046/93 הנ"ל, בעמ' 10). הכלל הוא, כי עובד ציבור אינו רשאי לקבל טובת הנאה, אף מידיד, כל עד קיים מגע כלשהו ביניהם במסגרת תפקידו של עובד הציבור...

"ככל שהיכרות האישית יותר רופפת, טובת-ההנאה יותר 'נכבדה', או הקשר עם התפקיד יותר אמיץ, כן תגבר הנטייה להסיק מן הנסיבות של הנתנה והלקיחה את היסוד הנפשי הנדרש" (ע"פ 794/77 חייט נ' מדינת ישראל [8], בעמ' 130). לפיכך, קבלת טובת הנאה סבירה ומקובלת בין ידידים תיראה לכאורה כמעשה תמים, אלא אם הוכח מן הנסיבות היפוכו של דבר, ו"ככל שהדבר שניתן ונלקח הוא יותר מקובל, תצטרך הראיה לסתור להיות יותר חזקה" (ע"פ 794/77 הנ"ל, שם). כך הוא אם תצליח התביעה להצביע על נסיבות שמהן עולה כי ביחסי הידידות מעורבת אהבה התלויה בדבר, ועל-כן הטעם למתן טובת ההנאה אינו נעוץ רק בידידות לשמה, אלא כרוך בו גם היבט אינטרסאנטי, הקשור להיותו של המקבל עובד ציבור שהנותן נזקק, או יזקק, לשירותיו."

מן הכלל אל הפרט

אין דרכה של ערכאת הערעור להתערב בממצאים העובדתיים שנקבעו על ידי הערכאה הדיונית, ובמיוחד אם מדובר בממצאי מהימנות. עם זאת, ניתן להתערב בממצאים שנקבעו, אם נתגלו בעדויות סתירות מהותיות שהערכאה הדיונית לא נתנה להן דעתה. חריגים נוספים הינם -

"ראשית, שיש מקום לביקורת של ערכאת הערעור על ממצאים עובדתיים, כאשר אלה מתבססים על שיקולים שבהיגיון - הגיונה הפנימי של העדות או סבירותה ביחס למכלול הראיות; שנית, מסקנות שהסיקה הערכאה הדיונית מן העובדות אשר הוכחו - להבדיל מקביעת העובדות עצמן - חשופות לביקורת של ערכאת הערעור. שלישית, תתכן ביקורת ערעורית על קביעות עובדתיות המתבססות על ראיות שבכתב, להבדיל מאלו המתבססות על דבריהם של עדים. חריג זה מתבסס על העובדה שראיות מסוג זה מונחות בפני ערכאת הערעור בדיוק כפי שהיו מונחות בפני הערכאה הדיונית" (ע"פ 37/07 משה פרג נ. מדינת ישראל, 10.3.2008).

אין מקום להתערב בקביעת בית המשפט קמא, על סמך ההתרשמות מעדויותיהם של המשיב ושל מורי, בדבר קיום יחסי רעות מסוימים ביניהם. עם זאת, עלה מעדותו של המשיב כי מדובר היה בקשר קצר ימים, שהחל פחות משנתיים לפני העברת הכספים על ידו לאבנר מורי. מורי טען אומנם, כי מדובר בקשר "אישי" שנמשך כעשר שנים, ואולם דבריו אלה נסתרו נחרצות על ידי המשיב עצמו, שמטבע הדברים לא היה לו כל עניין לצמצם את מסגרת היכרותו עם מורי; אף הדיון בועדה המרחבית שהתקיים רק בחודש ינואר 2007, מעיד על מסגרת זמנים התואמת את דברי המשיב; בית

המשפט קמא לא התייחס לסתירה מהותית זאת בין עדויות השניים, ואולם ניתן להגיע למסקנה מתבקשת כי מורי ניסה ל"העצים" ו"להרחיב" את הקשר החברי, ללא בסיס. עם זאת, אישר גם מורי עצמו כי אין מדובר בבידודות אמיצה, ומעדויותיהם של מורי וניר עמרני, עלה, כי המשיב לא נמנה עם ידידיו הקרובים של מורי, ולא נטל חלק באירועים אישיים של מורי.

על פי הראיות שהוצגו, יחסי ידידות אלה היו קשורים בטבורם לאינטרסים העסקיים של המשיב. זוהי "אהבה התלויה בדבר", כמאמר בית המשפט בפרשת גנות. יש לזכור, כי תולדתו ועיתויו של הקשר בין המשיב למורי, היה בניסיון נואש למדי של המשיב למצוא פתרון חוקי להמשך הפעלת עסקו, וזאת לאחר שהעסק פעל ללא היתר מזה מספר שנים. המשיב הודה כי לא מצא את ידיו ורגליו בסבך הברוקרטי, ופנה למורי נוכח קשריו ומעמדו כחבר בוועדה המחוזית. אין אני סבור - ונדמה כי אף בית המשפט קמא לא קבע כך - כי ניתן להפריד בין המערכת החברתית הלא הדוקה, כעולה מהראיות, לבין האינטרס הראשון במעלה, שגילה המשיב בהמשך קשריו עם מורי; קשר זה נדרש למשיב על רקע מעמדו של מורי, כמי שאמור לייצג עניינו בוועדה המחוזית, לאחר שייבחר מחדש לראשות המועצה, בניסיון לחלצו מאיום אפשרי של סגירת עסקו, אם לא ינתן לו אישור לשימוש חורג. בית המשפט קמא אף קבע במפורש, כי "אפשר שהיה (למשיב) אינטרס עיסקי לסייע למורי בקמפיין הבחירות שלו, על מנת לשמרו כנבחר ציבור הפועל למענו...". בית המשפט נתן אמון בדברי מורי והמשיב, כי מורי החל לטפל בעניין השימוש החורג מתחילת ההיכרות ביניהם, לפני העברת הכספים, וללא קשר אליהם.

לא מצאתי כי חומר הראיות שהונח בפני בית המשפט קמא מניח תשתית ממשית לקביעה זאת. עניינו של המשיב הובא אומנם, בפני הוועדה המרחבית בתחילת שנת 2007, ואולם מורי עצמו טען בעדותו, כי המלצת הוועדה המרחבית ניתנה ככל הנראה, ללא כל התנגדות; מורי העיד כי אינו בטוח כלל אם התקיימה הצבעה, ואם הוא עצמו נטל חלק בדיוני הוועדה המרחבית. פרט לעניינה של הוועדה המרחבית, אין כל ביטוי ממשי בראיות שהוצגו בפני בית המשפט קמא, לפעולות אחרות אותן ביצע המשיב עבור המערער בתקופה שקדמה להעברת הכספים, מעבר לאמירות כלליות שהשמיעו מורי והמשיב לעניין קיומה של פעילות מעין זו ("חלוקת מטלות", כמכונה על ידי המשיב). מנגד, העיד המשיב על ביצוע פעולות קונקרטיות על ידי מורי, היינו, פגישות והתייעצויות מול גורמי המינהל, התכנון והיעוץ המשפטי, רק בתקופה הסמוכה לדיון שנערך בוועדת המשנה המחוזית בשלהי חודש ינואר 2008, וכן לאחר הדיון בוועדת המשנה. עוד יצוין, כי גם אם היה עולה, כדבעי, כי מורי אכן החל לטפל בעניין בית העסק לפני העברת הכספים, הרי שעדיין עמדה במלוא תוקפה שאלת המשמעות הנודעת למתת שניתנה על ידי המשיב למורי, בעיתוי רגיש מאד עבור המשיב, עובר לדיוני ועדת המשנה והוועדה המחוזית, בחדשים הראשונים של שנת 2008.

הקביעה בהכרעת הדין בדבר ערכה הדל של המתת, ביחס לטובה שהייתה עשויה לצמוח למשיב אם מורי היה מצליח להשיג היתר להמשך הפעלת בית העסק, אינה עומדת במבחן הביקורת. ראשית, כפי שנפסק בפרשת גנות, יש לבחון את "ההנאה הגלומה במתת מן הבחינה האובייקטיבית", ובוודאי שהן במישור האובייקטיבי והן במישור היחסיים בין המשיב למורי, מדובר היה במתת נכבדה, בערך כספי ניכר יחסית, שחרגה עשרות מונים מכל מתת "סמלית" אותה נהג המשיב להעניק למורי בעבר, כפי שעלה מעדותו. שנית, על פי הקביעות בהכרעת הדין, באותו שלב של תקופת הבחירות, נדרש מורי לגיוס כספים לצורך תשלום לספקים, והכספים שהעביר המשיב לצרכי קמפיין הבחירות של מורי, היו בעלי ערך "קריטי" עבורו כפי שתואר לעיל. נמצא על פני הדברים, גם מהיבט זה, כי המתת בה מדובר, היתה בעלת ערך ממשי לצורך הנעת מסע הפרסום לבחירתו של מורי; שלישית, העברת הכספים, מנקודת מבטם של המשיב ומורי, נועדה לסייע לבחירתו מחדש של מורי כראש מועצה, ולמשיב היה "אינטרס עיסקי" כפי שקבע בית המשפט, כי מורי, בעקבות בחירתו המחודשת, על הסמכויות הנלוות למעמדו כראש מועצה, ובכללן חברותו בוועדה המחוזית, ימשיך לפעול עבור המשיב לקידום עניינו. ודוק: המשיב לא התגורר כלל בתחומי המועצה האיזורית מרחבים, וממילא לא היה למשיב כל עניין אחר, למעט עניינו האישי, בבחירתו של מורי כראש המועצה.

העובדה כי מורי פעל גם במקרים אחרים למען תושבים באיזור, אין בה כדי לסייע למשיב בהיבט זה. הנסיבות הקשורות באותם מקרים לא התבררו בפני בית המשפט, ומכל מקום, מורי לא חלק על כך שאכן ביקש להיטיב עם המשיב, ומעשיו מלמדים כי בתקופה שלאחר העברת הכספים, פעל כאילו היה שלוחו האישי של המשיב, בניסיון להעביר החלטה בועדה המחוזית שתסייע למשיב, ובעניינים אחרים המשרתים את מטרותיו של המשיב, כפי שהובהר.

העברת טובת הנאה כספית בשיעור נכבד על ידי המשיב למורי במטרה להביא לבחירתו של מורי כראש מועצה, מתוך רצון לקדם אינטרסים עסקיים של המשיב, כפי שנקבע על ידי בית המשפט קמא, שעה שעניינו של המשיב תלוי ועומד בפני הועדה המחוזית, ובעת שהמשיב נזקק - תלוי ממש - ב"שירותיו" של מורי כחבר בועדה המחוזית, מצביעה על כוונת שוחד מצדו של המשיב; כפי שנפסק בפרשת גנות: "לגבי כל נתינה, שאינה קלת ערך... קמה הנחה כי יש בהליצור מחויבות מצד המקבל כלפי הנותן"; הנותן, המשיב בענייננו, מוחזק, נוכח הנסיבות המתוארות, ומכוח חזקת המודעות, כמי שמצפה כי עובד הציבור יטה לו חסד במילוי תפקידו, בעקבות טובת הנאה הניתנת.

גם אם פעל מורי עבור המשיב לפני העברת הכספים, הרי שפעילות זאת, שטיבה לא הובהר די צרכו בדיון קמא, לא השתוותה בחשיבותה, למאמץ המרוכז שנדרש ממורי לסייע למשיב לצלוח את דיוני הועדה המחוזית בדרך לקבלת ההיתר; תוכן השיחות המוקלטות בין מורי למשיב, מלמד על מידת האינטנסיביות שבה פעל מורי לקדם את ענייניו של המשיב באותה תקופה, לאחר העברת הכספים על ידי המשיב. עוד יש לציין, כי באותה תקופה פעל מורי גם לדחיקת רגלי מתחרה עסקי של המשיב; הבטיח למשיב כי יפעל להעברת כספי הקבלן אברהם ישירות למשיב, ויטפל בסכסוכים של המשיב, עניינים שקשה למצוא את הקשר בינם לבין שליחות ציבורית אותה מילא מורי.

כדי להפריך את המסקנה המתבקשת מצירוף נסיבות זה, היה על המשיב למסור גירסה מהימנה שתסביר את נסיבות העברת הכספים על ידו לידי מורי. תחת זאת, מסר המשיב גירסה כבושה ושקרית בה הכחיש לחלוטין את העברת הכספים לטובתו של מורי; בית המשפט שיער כי אפשר שהמשיב ביקש להסתיר את העובדה כי הרים תרומה אסורה למורי, עניין תמוה כשלעצמו, נוכח העובדה כי האחים מורי העידו על כך בבית המשפט. עוד יש לציין בעניין זה כי גם אם בית המשפט היה נכון למצוא הסבר חלופי להתנהלותו של המשיב, שעה שהמשיב לא טרח כלל לספק הסבר מעין זה, הרי שלא ניתן היה להתעלם מהשלכות הכחשתו השקרית של המשיב: "העובדה שנאשם נקט קו הגנה קיצוני ולא תמך בגרסה היכולה לתמוך בקו קיצוני פחות עלולה לעמוד לו לרועץ. להכחשה טוטאלית יש לעיתים תוצאות לוואי ראייתיות השוללות אפשרות של העלאת טענה חלופית הסותרת את ההתכחשות הכוללת...". (ראו בעניין זה ע"פ 3372/11 משה קצב נגד מדינת ישראל, פסקה 171; 10.11.2011).

לא למותר לציין, כי אפילו היתה מוכתרת המתת "כתרומה", הרי שבנסיבות שהוכחו, לא הצליח המשיב להראות באופן סביר, כי נסיבות העברת המתת היו תמימות, וכאמור, בית המשפט קמא קבע כי למשיב היה אינטרס "עסקי" בהעברת הכספים.

בכתב האישום יוחס למשיב העברת המתת למורי "וזאת בתמורה לכך שמורי, לאחר שייבחר לראשות המועצה, יקדם את ענייניו העסקיים של המשיב". על פי הגדרת דרכי השוחד, אין נפקא, אם השוחד "היה בעד פעולה מסוימת או כדי להטות למשוא פנים בדרך כלל". בבית המשפט קמא הוצגו ראיות בדבר פעילותו האינטנסיבית של מורי כדי לסייע למשיב, בעניינים עסקיים של המשיב, בפני הועדה המחוזית, בעניין מבנה אריזות עזתה, ובעניינים אחרים כמתואר לעיל. על פי הראיות, נהג המשיב "להפעיל" את מורי באותם עניינים בתדירות לא מועטה. פעילותו של מורי בכל הקשור למתן ההיתר בועדה המחוזית, מתבצעת בתקופה קריטית לפני ההכרעה בועדה המחוזית בעניין עסקו של המשיב, ועלה כי למשיב יש תלות מוחלטת במורי, עקב מעמדו של מורי כחבר בועדה. פעילות זאת של מורי- בבחינת "סופו מעיד על אחריותו" (ראו, עניין אלגרסי, פסקה 13) - מתבצעת בתכופ לאחר העברת הכספים למורי, ובהיעדר ראיות נוגדות שיש בהן כדי להביא להטלת ספק, הרי שפעילות זאת הינה בעלת קשר הדוק למתת אותה מעביר המשיב לידי מורי. בנסיבות אלה, הוכח כי התמורה שהועברה על ידי המשיב למורי, הינה עבירה של מתן שוחד, בין לצורך קידום ענייניו של

המשיב בועדה המחוזית, שעמד אותה על הפרק, ובין לצרכים עסקיים כלליים בבחינת "שלח לחמך", היה אם יבחר מורי לראשות המועצה לאחר העברת המתת על ידי המשיב. הטענה, כי המשיב לא היה ערוך לטענה כי השוחד ניתן במסגרת "שלח לחמך", אינה מתיישבת עם ניסוחו הכללי של כתב האישום, כמתואר לעיל, ולא היה לה נפקות יתרה, ממילא, נוכח קו ההגנה שנקט המשיב בבית המשפט, והכחשתו הכללית כי העביר כספים כלשהם לידי מורי. על פי הבהרת ב"כ המערערת, לא יוחסה בסופו של דבר למורי, במשפטו, עבירת שוחד בקשר לכספים שהועברו על ידי המשיב, אלא עבירה של מתן תרומה אסורה, וזאת לאחר שכתב האישום נגד מורי, שהכיל עבירות נוספות, תוקן במסגרת הסדר טיעון, ומורי הודה בכתב האישום המתוקן. נוכח תיקונו של כתב האישום, במסגרת הסדר טיעון, ומשלא התקיים דיון בעקבות כך, לגופה של עבירה, אין לקבוע מסמרות נוכח שינוי סעיף העבירה שיוחס למורי, לעניין עבירת השוחד שיוחס למשיב. נוכח האמור, אציע לחבריי לקבל את ערעורה של המדינה, לבטל את זיכויו של המשיב מעבירה של מתן שוחד, ולהרשיעו בעבירה זו. עוד אציע, להחזיר את הדיון לבית המשפט קמא לצורך גזירת העונש.

יורם צלקובניק, שופט

השופט י. פרסקי:

אני מסכים.

יעקב פרסקי, שופט

השופט ג. גדעון:

אני מסכים.

לפיכך, הוחלט כאמור בחוות דעתו של כב' השופט י. צלקובניק, לקבל את הערעור ולהרשיע את המשיב בעבירה של מתן שוחד, זאת בנוסף להרשעה בעבירה של ניהול ספרי חשבונות כוזבים, עליה הורה בית משפט קמא; הדיון יוחזר לבית משפט קמא לצורך גזירת העונש, בעקבות ההרשעה בעבירה של מתן שוחד.

ניתן היום, י"ב ניסן תשע"ה (01 אפריל 2015), במעמד הצדדים.

יעקב פרסקי, שופט

גד גדעון, שופט

יורם צלקובניק, אב"ד